

El segle de la gran catàstrofe? (I)

Marcel Fité

L'extinció d'una llengua, per remota que sigui, per immune que sigui a l'èxit o a la difusió històrico-material, és la mort d'una visió única del món.

George Steiner

Vivim en la societat de la informa-
Amb aquest article i els que el seguiran, l'autor vol reflexionar sobre la situació d'amenaça en què es troben un gran nombre de llengües del nostre planeta, sobre les implicacions que la seva desaparició tindria en diversos àmbits de la nostra existència i sobre els motius pels quals aquest fenomen es va produint d'una manera tan inexorable com silenciosa (o, potser, silenciada?).

ció i del coneixement. Navegant per la xarxa o simplement mirant la televisió, podem accedir a una quantitat esbalaïdora de dades diverses. Fa quatre dies era unimaginable. La realitat ha superat la ficció –científica o fantàstica– en moltíssims aspectes. Sense moure'ns del nostre seient podem saber a l'instant l'alineació de Los Angeles Lakers, els índexs borsaris de les principals capitals del planeta, els darrers avenços sobre el genoma humà, tota la informació publicada sobre les vaques boges, les catàstrofes culturals ocasionades pels talibans i, de propina, l'estat del darrer conflicte sentimental de l'estrella de moda.

Però viure en la societat de la informació i del coneixement també ens

ensenya que ignorem moltes coses. Moltíssimes més que les que coneixem. Com més coses sabem, de fet, més conscients som –o podem ser– dels nostres límits. L'ampliació del coneixement ha esdevingut com una cursa d'obstacles semblant a la recerca de la llibertat: sempre queda una reixa per traspasar, una nina russa per obrir... Algú ha dit que més de la meitat de les coses que hauran d'aprendre els nostres fills al llarg de la seva vida encara estan per descobrir. Fa uns quants anys aquesta predicció hauria semblat molt eixelebrada. Avui és perfectament raonable. Amb les noves tecnologies les possibilitats d'obtenir informació i coneixements s'han disparat vertiginosament. Així i tot, hauríem de ser un pèl cautelosos.

Perquè els excessos de llum, com ara els d'uns forts raigs de sol batent al carrer un migdia de juliol, també poden acabar convertint les penombres de les entrades en denses foscores. I correm el perill que la intensitat amb què se'ns manifesta la flamant societat de la informació acabi també enlluernant, ocultant i oblidant aspectes de la realitat, aparentment poc transcendents, però que, tal com exposaré més endavant, ens afecten d'una manera decisiva i vital.

El llenguatge, per exemple, en podria ser un. I ben paradoxal, certament. Perquè és evident que l'esclat comunicacional que ha significat la xarxa d'Internet continua tenint el llenguatge humà –la llengua– per base. I resulta encara més paradoxal si tenim en compte la llarga tradició d'estudis científics sobre temes lingüístics que hi ha hagut en el decurs de la història. Aquest llarg esforç podria fer-nos pensar que a les profunditats de les antiquíssimes i inesgotables deus de la llengua ja no hi queda cap secret ni cap enigma per descobrir. I és veritat que en molts dels seus vessants, que ara no ve a tomb d'enumerar, s'ha avançat mol-

tíssim. Però n'hi ha uns altres que estan sorprenentment, i potser fins i tot sospitosament, encallats. Posats a no saber, per exemple, no sabem ni tan sols el nombre de llengües existents al planeta (planeta que l'optimisme globalitzador qualifica sense miraments d'«aldea»!). Hi ha qui en xifra a l'entorn de tres mil¹. Alguns altres diuen que n'hi ha entre sis mil i set mil². És a dir, en el segle XXI hi ha unes tres o quatre mil llengües que no sabem si existeixen o no. M'esglaiat que ningú no se'n sorprengui. Hem girat el full del mil·lenni sense haver-ne fet ni el mínim inventari. Com a empresa global, realment, seria de pa sucacat amb oli. Qualsevol auditoria ens col·locaria en una situació més que incòmoda. Quina impressió ens produiria una empresa que no fes cap balanç dels actius? I si en el balanç presentés un desajust que oscil·lés entre 3.000 i 7.000 unitats, quina credibilitat ens mereixerien els gestors? Quin futur es podria esperar d'un organisme com aquest?

Però hi ha una altra qüestió que encara és tant o més greu. Quan moltes ciències i arts semblen haver arribat al cim, tant que fins i tot en algun cas es parla del «final», continuem sense tenir una teoria satisfactòria del que és una llengua³ i, a l'hora d'aplicar-ne els criteris definitoris, ens movem amb un grau d'imprecisió increïble. Aquest fet –a part de tenir més inconvenients, que ja veurem més endavant– no ajuda gens a aclarir el panorama de les llengües existents. Els criteris lingüístics sovint es confonen o són suplantats per uns altres de caire polític, econòmic, cultural o quantitatiu. Això equival a dir que si un sistema lingüístic té un estat modern al darrere, un grup social potent, un moviment cultural prestigiós o un nombre de parlants important, serà considerat una llengua amb tots els ets i uts acadèmics. En cas contrari, passarà a habitar els limbs de les llengües sense estatus reconegut. No

¹ Veg. Jesús Tusón, *Lingüística*, p. 51 (ed. Barcanova).

² Veg. <http://www.sil.org/ethnologue/>.

³ Veg. Jesús Tusón, «Ensenyar llengua, ensenyar humanitat», *Escola Catalana*, núm. 374, p. 9.

cal dir que aquesta confusió terminològica dificulta i quasi impossibilita la tasca d'inventariar les llengües d'una manera científica i rigorosa.

Amb tot, definir d'una manera satisfactòria què és una llengua o bé conèixer el nombre de les existents en l'actualitat podria ésser considerat un problema relatiu i fins i tot menor si no fos que moltes de les llengües actuals es troben clarament en perill d'extinció. Els sociolingüistes ens informen que només el 5 % tenen més d'un milió d'usuaris. El 50 % no arriben a deu mil i el 25 % en tenen menys de mil. Un tant per cent elevadíssim –un 80 %, segons Tone Skutnabb-Kangas– estan greument amenaçades d'extinció durant aquest segle⁴. Aquesta gran catàstrofe cultural –i dissortadament és obvi que no exagero qualificant-la així– no sembla preocupar pas gaire els mitjans de comunicació. És evident que el manteniment d'aquestes llengües depèn en gran mesura de l'interès social que el problema sigui capaç de desvetllar. I a la vista dels fets em demano si aquest interès hi és realment, més enllà d'unes capes sensibilitzades molt minoritàries.

L'interès que sentim per les coses del món va molt estretament lligat a la representació interna que cadascú se'n fa. Per això he pensat que seria bo de saber quines són les representacions que actualment tenim de les paraules *llengua* i *llenguatge*. I esbrinar per quins camins ens han arribat. Un punt de partida podria ser l'estudi de les definicions més bàsiques i usuals. Estic segur que han d'haver tingut un paper molt

Segons alguns experts, un 80 % de les llengües poden desaparèixer durant aquest segle

important a l'hora de dissenyar i de fixar el mapa semàntic que n'hem interioritzat. El seu pes –a l'escola, en els mitjans de comunicació i en la societat en general– ha d'haver estat enorme i fins i tot, segurament, decisiu. Sospito que es tracta d'unes definicions excessivament esquemàtiques i vagues, amb tots els avantatges de comoditat i inconvenients d'imprecisió que aquest fet comporta. Intueixo que ens trobem davant la primera pista amb vista a aclarir les causes

i el grau de la confusió lingüística que sembla caracteritzar aquest tombant de segle en què ens trobem.◆

No sabem ni el nombre exacte de llengües del món; segons les fonts, n'hi ha entre 3.000 i 7.000

⁴ Els experts, però, discrepen sobre els ritmes que seguirà l'extinció. Els més pessimistes creuen que durant el segle XXI en desapareixerà un 90 %. Els optimistes, en canvi, rebaixen aquesta xifra al 20 %. En allò que sí que estan d'acord és que el nombre de llengües en estat anèmic és molt gran i que l'amenaça de mort és la més imperiosa i veloç de totes les que se sap que hagin existit en la història.

Dibuix: Eduard Oliva